

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

УДК 374:39(477.70=14) (045)

ІСТОРІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ГРЕКІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сніжана Лук'янова

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Анотація:

Проаналізовано історіографічну, джерелознавчу літературу, що відображає історію переселення греків в Україну. Наведено статистичні дані про райони компактного проживання греків в Україні. Компактне проживання греків на одній території дало можливість їм відродити традиції та звичаї й не втратити лінгвістичного статусу греків. Відображено етнолінгвістичний складник греків у полікультурному просторі. На формування національної ідентичності греків впливає всеукраїнське об'єднання – Федерація грецьких товариств України та інші некомерційні громадські організації, які своєю діяльністю сприяють захисту прав та інтересів греків, збереження грецької діаспори, відродження національної самосвідомості й духовності.

Аннотация:

Лукьянова Снежана. История сохранения национальной идентичности и самоидентификации греков в поликультурном обществе. Проанализированы историографические, литературоведческие источники, которые раскрывают историю переселения греков в Украину. Даны статистические данные по районам их компактного проживания в Украине. Компактное проживание греков позволило им возродить традиции и обычаи, не утратить самобытный лингвистический статус греков. Отражена этнолингвистическая составляющая греков в поликультурном пространстве. На формирование национальной идентичности греков оказывает влияние всеукраинское объединение – Федерация греческих обществ Украины и другие некоммерческие общественные организации, которые своей деятельностью способствуют защите прав и интересов греков, сохранению греческой диаспоры, возрождению национального самосознания и духовности.

Resume:

Lukianova Snizhana. The history of preservation national identity of Greeks in multicultural society. The article analyzes historiographical and literary sources which reveal the history of Greek migration to Ukraine, the main social, religious, ethnic processes which influenced the change of geographic residence of Greeks. The author introduces statistical data about areas of their compact residence in Ukraine. The compact accommodation of Greeks helped to revive the traditions and customs, not to lose the original linguistic status of Greeks. The territory nearby the sea of Azov is a region where the main part of Greek community lives. The opening of schools, the availability of the printed newspaper body, creating museums, organizing events, training students in Modern Greek at universities directly impact their self-identification. There were presented the data on the sustainable revival of the traditions in family, veneration the Christian traditions of the Greeks. The author has reflected the ethno-linguistic component of the Greeks in the multicultural space. The Ukrainian Union Federation of Greek Societies of Ukraine and other non-profit and non-governmental organizations have an impact on the formation of the national Greek identity. Due to their activities, these organizations contribute to the protection of the rights and interests of the Greeks, preserving the Greek Diaspora, the revival of national consciousness and spirituality.

Ключові слова:

національна ідентичність; самоідентифікація; греки; полікультурне суспільство.

Ключевые слова:

национальная идентичность; самоидентификация; греки; поликультурное общество.

Key words:

national identity; self-identity; Greeks; multicultural society.

Постановка проблеми. Для відтворення сімейних і релігійних традицій у контексті самоідентифікації молодих греків необхідно, на нашу думку, відобразити історико-педагогічний погляд на збереження національної ідентичності греків під впливом зовнішніх факторів, зокрема таких, як міграція й переселення греків в Україну, формування компактного етномовного оточення й використання мови урумів і румеїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наявних наукових працях висвітлено різні аспекти порушеної нами проблеми: історія переселення греків у Росію й Україну (Ю. Іванова), життя грецької спільноти Приазов'я (М. Араджіоні), культурно-освітній

розвиток грецької громади Північного Приазов'я (Н. Бацак), традиції виховання молоді в кримськотатарській сім'ї (М. Хайруддінов), етнокультурна складова фольклору румеїв (Ф. Хартахай), мовні відмінності маріупольських греків (В. Григорович), духовна (К. Костан) і матеріальна культура (В. Алексєєва), мова греків (Ф. Браун), етнічна самосвідомість греків Приазов'я (В. Баранова), засади грецької етнопедагогіки (Н. Турсиду),пологово-христильна обрядовість (А. Анторінова, В. Бабенко, В. Дмитрієва, О. Ксенофонтова-Петренко, В. Шевченко) традиційно-побутова культура маріупольських греків (І. Пономарьова).

Формулювання цілей статті. Мета статті: схарактеризувати історичний період (середина XVIII століття – початок XXI століття) збереження національної ідентичності й самоідентифікації греків у полікультурному суспільстві. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: проаналізувати історію грецьких поселень в Україні та її географію; з'ясувати розвиток етномовної ситуації греків у полікультурному середовищі, а також вплив традицій греків на сім'ю і дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим визнається розгляд об'єктивно-суб'єктивної включеності особи до етнонаціонального буття, що й визначає її самоідентифікацію. У монографії «Етнос, нація, держава» обґрунтовується вагомість етнонаціональних форм людського буття; етнополітичні процеси; етнонаціональний вимір України; етнонаціональні чинники державотворення; українська національна свідомість [11, с. 237].

Науковець А. Гедьо в дослідженні «Греки Північного Приазов'я» відображає багатий фактичний матеріал щодо самого процесу переселення греків і організації приходів, висвітлює проблему влаштування греків в Азовській губернії в останній чверті XVIII століття, що підтверджується ордерами Г. Потьомкіна, рапортами В. Черткова, листами митрополита Ігнатія до азовського губернатора [4, с. 152].

Переселення греків з Криму до Азовської губернії було пов'язано з намірами царського уряду заселити степи Новоросії працюючими колоністами-греками. Улітку 1780 р. у Північному Приазов'ї греки заснували м. Маріуполь і 21 село.

Греки на Миколаївщині з'явилися в другій половині XVIII ст., а в середині XIX ст. їх кількість досягла 3500 осіб на території Херсонської губернії. З перебуванням греків у Миколаєві пов'язані місцеві топоніми «Грецькі ряди», «Грецька вулиця». «Грецькими рядами» називали комплекс торгівельних споруд, що займали квартал між вулицями Московською, Чернігівською, Адміральською і Нікольською.

Однією з найвідоміших була грецька громада Одеси, заснована в 1794 році, яка збільшувалася за рахунок емігрантів з Греції.

Як зазначає Е. Шведнюк у статті «Історія грецьких поселень у Донбасі. Фольклорні традиції греків Приазов'я» [14, с. 57], «за даними перепису 1897 року Маріупольський повіт Катеринославської губернії посідав п'яте місце за чисельністю населення, що дорівнювало 254 056 особам. Було зафіксовано 45 різних діалектів, а найчисленнішу групу становило

населення, яке компактно проживало в Маріупольському повіті.

Цікавими є історичні роботи Ф. Хартахая, в одній з яких йдеться про те, що протоіерей С. Серафимов першим серед дослідників XIX ст. намагався з'ясувати причини переселення греків до Росії. Основним мотивом їхнього виходу протоіерей уважав скрутне становище християн у мусульманській державі [6, с. 102]. У статті Ю. Пряхіна «Греки в історії Росії XVIII-XIX ст.» викладена історія поселення архіпелазьких греків у Керчі та Єнікале.

Дослідник В. Волоніць у статті «Огляд джерел з соціальної історії греків Приазов'я XIX ст.» наголошує на тому, що важливою умовою створення повноцінного дослідження є ревізські «казки» для збирання податків як основні статистичні джерела з вивчення історії грецької колонізації Півдня України в XIX столітті. Грецькі населені пункти Приазов'я потрапили під ревізії 1795 р., 1811 р., 1816 р., 1834 р., 1850 р., 1858 р. За ревізією в Держархіві Запорізької області збереглися первинні ревізські матеріали стосовно одинадцяти грецьких колоній, зокрема таких поселень, як Ялта, Чермалик, Мала Янисоль, Старий і Новий Керменчик, Стила, Анатоль, Ігнатіївка, Карань, Чердаклі й Улаклі. У зведеній відомості, що збереглася за цією ж ревізією, немає даних по трьох населених пунктах: Анатоль, Старий Крим і Урзуф. Таким чином, у документах фонду Олександрівського повітового казначейства ДАЗО зберігаються відомості про грецьких поселенців фактично з 1795 р. по 1858 р. [2, с. 12].

Матеріали церковних організацій містяться у фондах Катеринославської духовної канцелярії ДАДО, де зберігаються метричні книги з записами про народження, шлюб і смерть усього населення. Такі записи вели священики й у грецьких сільських церквах Маріупольського повіту, наприклад у Маріїнській церкві с. Комар, у Федоро-Стратилатівській церкві с. Малий Янисоль, у Свято-Троїцькій церкві с. Старий Керменчик, у Костянтино-Оленівській церкві с. Чердаклі та ін. Сповідальні документи містять точні дані про чисельність сільського населення того часу.

З 60-х років XIX ст. у грецьких поселеннях відбувається значна диференціація житла внаслідок соціального розшарування: біднота мешкала в землянках і напівземлянках. Хоч грецькі житлові будинки мали багато спільного з будівлями такого типу в болгар, молдаван, українців, білорусів і росіян, однак вони відрізнялися підвищеною комфортністю, кам'яним фундаментом, кількістю кімнат тощо.

Культура маріупольських греків і їхнє народне мистецтво були в центрі уваги таких

істориків, як Ф. Хартахай, В. Кечеджі, Д. Айналова, Г. Костоприв, А. Шапурма, А. Ашла, В. Бахтаров, В. Кіор, В. Харагай, В. Кузьмінков.

Дослідниця Л. Якубова в статті «Теоретичні аспекти дослідження етнічних меншин УСРР» вважає цікавим напрямом вивчення порушеної проблеми створення якісно нових, зокрема, екзистенційних концепцій етногенезу, виходячи з пріоритетності суб'єктності життєдіяльності етносів.

За відомостями Ради Маріупольської спілки грецького народу, восени 1917 р. у Маріупольському повіті було зареєстровано 155 тис. греків з 304 тис. осіб усього населення, але лише 10% приазовських греків мешкали в місті. Більшість грецького населення Маріупольського повіту проживала в селах Сартана, Старий Крим, Мала Янисоль, Велика Янисоль, Чердаклі, Мангуш, Ялта, Урзуф, Чермалик, Анатоль, Багатир, Ігнатіївка, Каракуба, Карань, Керменчик, Стила, Стара Ласпа, Улаклі та інших, про що пишуть дослідники Л. Кузьмінков, Н. Хачхарджі.

Як твердить науковець С. Макарчук, у 20-30-х роках ХХ століття в Україні функціонувало три грецькі райони й 30 сільрад, у Криму працювала 21 національна школа. Румейською й греко-татарською мовами писалися літературні твори, видавалися газети, а в школах вивчалися грецька й татарська мови. У Приазов'ї були виділені три національні райони: Артанський, Мангушський і Великоянисольський. Але зміна державного курсу у сфері національних відносин на початку 1930-х р. спричинила закриття національних шкіл і культурно-просвітницьких організацій. На території Приазов'я було репресовано понад 6 тисяч греків.

Дослідниця О. Богатікова в статті «Використання джерел усної історії у вивченні репресивної політики сталінського режиму проти грецького населення Приазов'я» [1, с. 8] вказує на те, що Приазов'я – це регіон, де нині проживає найчисленніша грецька громада України. Новітня історія грецької діаспори в Україні сповнена драматичними подіями, серед яких особливо трагічною була «грецька операція» 1937-1938 рр.

Науковець І. Любенко в статті «Сталінські репресії в с. Ялта» зауважує, що по грецьких селах, зокрема й по с. Ялта, прокотилося небувале лихо: з тисяч сімей були забрані чоловіки віком від 20 до 55 років. За два грудневі тижні 1937 р. кардинально змінилася демографічна ситуація в грецьких селах. У селі Ялта «грецька операція» розпочалася з 10 січня 1938 р. й тривала до 12 жовтня 1938 р.

Дослідниця Г. Павлова [7, с. 83] вказує на те, що «у другій половині 20-х – на початку 30-х рр.

багато чинників сприяло розвитку діалектів. У Маріуполі було організовано значну кількість грецьких груп у школах I і II ступеня, функціонував грецький педагогічний технікум, працювали грецькі сільськогосподарські школи, грецький театр, грецький суд, а грецька інтелігенція уклала поетичну збірку «Пирнешу Астру» («Ранкова зірка»), використовуючи грецькі діалекти.

За даними перепису 1989 року, у Донецькій області проживали представники 116 національностей [14, с. 57], серед яких близько 120 тисяч греків [10, с. 61].

Згідно з переписом 2001 року, на території України налічується 91,5 тис. осіб греків, які живуть переважно в приазовських районах Донецької області й деяких містах Півдня України. В Україні створено численні місцеві грецькі товариства, які 1995 року були об'єднані у Федерацію грецьких товариств України з центром у м. Маріуполі, що сьогодні нараховує 102 грецькі товариства з 19 областей України. За даними, наведеними дослідником М. Мазипчуком [5], у Донецькій області провідними товариствами є Донецьке товариство греків імені Федора Стамбулжі й Маріупольське міське товариство греків. Головним завданням Федерації греків є просвітницька робота, упровадження грецької культури в життя суспільства, популяризація історії, мови, звичаїв, традицій, культури Греції, греків України й грецької діаспори в Україні. Вагомими подіями культурного життя греків Приазов'я й усього Донецького краю є Еллінський фестиваль – Міжнародний фестиваль грецької культури «Мега-Йорти» ім. Д. Патричі й Фестиваль грецької пісні імені Тамари Каці.

У 1993 році в Інституті історії України НАН України було організовано спеціалізований відділ «Кабінет українсько-грецьких відносин НАН України» з проблем вивчення елліністики. Так, наприклад, науковець Н. Терентьєва дослідила історію основних поселень греків в Україні [12, с. 189], а Є. Чернухіна – відносини між ієрархами України й священнослужителями грецької православної Церкви на Близькому Сході й Святій горі (Афон).

У 80-х рр. ХХ ст. через погіршення економічного становища в СРСР значна частина радянських громадян з причорноморських районів Одеси, Грузії й Криму, а також місць компактного проживання населення грецького походження з Донецької області емігрувала до Греції. Значний відсоток іммігрантів припав на Узбекистан і Казахстан, на чому наголошує дослідник С. Макарчук. Потужна хвиля української еміграції в Грецію спостерігалася на початку 90-х рр. ХХ ст. Економічний спад, падіння виробництва, криза українського села

змусили громадян України шукати можливості додаткового заробітку в Європі, і Греція, за даними Н. Терентьевої [12, с. 188], стала тією країною, куди виїхали тисячі етнічних українців.

Дослідниця Г. Пашина в статті «Реалізація освітніх потреб греків Приазов'я наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття» зауважує, що Федерація грецьких товариств України розробила чергову комплексну програму, що передбачає розвиток національної грецької освіти, завдяки якій сьогодні новогрецьку мову в Україні вивчають близько 6000 тисяч учнів у 100 навчальних закладах. У загальноосвітніх школах протягом 1990-х – початку 2000-х рр. новогрецька вивчалася переважно в межах факультативу. Статистичні дані свідчать про збільшення кількості грецьких факультативів і класів у масштабах України загалом і Донецької області зокрема. У 1995 р. в Україні новогрецьку мову вивчало 2000 осіб, а викладали її 25 учителів. У 2000 р. – 5000 учнів вивчало новогрецьку мову в 66 навчальних закладах. Викладали новогрецьку 85 учителів [9, с. 20].

Відродженню мови, культури, традицій грецького народу сприяють створені останніми роками національно-культурні товариства греків: Федерація грецьких товариств України, Спілка греків України, Донецьке міське товариство греків, Маріупольське міське товариство греків. Саме за ініціативою національно-культурних товариств грецьким селам повернуто їх історичні назви – Сартана (колишне Приморське), Кам'янка (Нова Карань) (Яни Карань), Бугас (Максимівка), Малий Янисоль (Куйбишево), Мангуш (Першотравневе) [6, с. 105]. Створено Федерацію греків Криму, яка надає суттєву підтримку вченим. Понад 7 тисяч школярів вивчають грецьку мову в Україні у 89 навчальних закладах країни, де її викладають 115 учителів. У 2012-2013 рр. у Полтавському товаристві греків, за місцем роботи його засновника – І. Бритченка, вдалося організувати курси грецької мови при Міжгалузевому інституті підвищення кваліфікації Полтавського університету економіки і торгівлі. Традиційним стало проведення свят «Мега юрти» («Велике свято»), День незалежності грецької культури. Це свято проводиться на Донбасі вже чверть століття. Фестиваль є однією з найяскравіших і найбільш значущих подій у житті грецької діаспори України й надає унікальну можливість доторкнутися до традицій і багатогранного мистецтва греків України.

Дослідник В. Галалу в статті «Доля жінки грецького селища Північного Приазов'я» твердить: якщо чоловіки були відсутні через

низку соціально-економічних причин, то жінки брали на себе обов'язки й відповідальність за свою родину, на що впливали традиції греків. Саме традиції зумовили головну роль чоловіка в сім'ї [3, с. 15].

Типовим для грецької сім'ї була покора дружини чоловікові: «Чоловік – голова, дружина – шия», «Тыс фукраты т инэкат, автос эн палкарс тыс фукраты тун анрац, анты эн курасея», «Хто слухає жінку – той молодець, хто слухає чоловіка – та розумниця» – твердять народні прислів'я. Ще одним доказом переваги чоловіка в родині є ставлення до народження хлопчика, порівняно з дівчинкою. На початку ХХ ст. у грецьких селах Приазов'я народження хлопчика, як продовжувача роду, завжди радо віталосся й супроводжувалося бучним святкуванням, до появи ж дівчинки батьки ставилися спокійно [3, с. 16].

Поширеною формою вивчення новогрецької мови, історії й культури Греції та греків України стали недільні школи. Станом на 2006 р. функціонувало 16 недільних шкіл (6 шкіл – у Донецькій області). У регіонах дисперсного проживання греків недільна школа є єдиним засобом вивчення рідної мови й ознайомлення з культурою та історією етнічної батьківщини.

Як твердить дослідниця Г. Павлова в статті «Сучасне становище й функціональність діалектів греків Приазов'я» [7, с. 83], «греки, які прийшли з Криму й оселилися на землях Маріуполя, не всі були еллінофонами». Більшість їх розмовляла й продовжує розмовляти діалектом, який вони називають «румейським» («румейку глосса»), що є результатом змішування елементів давньогрецької, татарської й російської мов. Себе носії цього діалекту ідентифікують як «румей», «ромей», що означає «мешканець Риму». Румеї – одна з двох етнолінгвістичних груп приазовських греків, вихідців з Криму, які переселилися в 1778 році. Ініціатором міграції був православний митрополит Ігнатій, разом з яким Крим залишили 18 тис. осіб. Історичний досвід переконує, що мова є важливим елементом національної самоідентифікації: греки Австралії, Німеччини, Канади принаймні в другому поколінні спромоглися зберегти новогрецьку мову й спілкуються нею.

Висновки. Отже, узагальнивши різні аспекти історіографії й джерелознавства з історії переселення греків в Україну, проаналізувавши наукові праці з грецької педагогіки,пологово-хрестильної обрядовості, відтворення релігійних та етнічних традицій у контексті традиційно-побутової культури греків, етномовної ситуації урумів і румеїв, роль жінки-матері в суспільстві, ми дійшли висновку, що греки зберегли свою національну ідентичність і самоідентифікацію.

Про це свідчить багатопланова робота, спрямована на культурне відродження етнічної спільноти греків, що її виконують Федерація греків у Криму й Всеукраїнське об'єднання – Федерація грецьких товариств України (голова – Олександра Проценко-Пічаджі). Всеукраїнське об'єднання греків створено для захисту прав грецьких меншин, їхніх інтересів, збереження

грецької діаспори, історії й пам'яток культури, духовності, традицій і звичаїв. Федерація є членом Міжнародного Союзу грецьких громадських організацій «Понтос», а також Всесвітньої Ради греків зарубіжжя. Федерація проводить систематичну роботу, метою якої є популяризація сучасних досягнень національної культури.

Список використаних джерел

1. Богатікова О. В. Використання джерел усної історії у вивченні репресивної політики сталінського режиму проти грецького населення Приазов'я / О. В. Богатікова // Українська державність: історія і сучасність: круглий стіл «20 років історичних студій в МДУ», круглий стіл «Історія грецьких сіл Приазов'я»: зб. матеріалів (2 грудня 2011 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2011. – С. 8–9.
2. Волониць В. Огляд джерел з соціальної історії греків Приазов'я XIX ст. / В. Волониць // Українська державність: історія і сучасність: Круглий стіл «Історія грецьких сіл Приазов'я»: зб. матеріалів (2 грудня 2011 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2011. – С. 12–14.
3. Галалу В. Г. Доля жінки грецького селища Північного Приазов'я // Українська державність: історія і сучасність: круглий стіл «20 років історичних студій в МДУ», круглий стіл «Історія грецьких сіл Приазов'я»: зб. матеріалів (2 грудня 2011 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2011. – С. 15–16.
4. Гедьо А. В. Розміщення кримських греків в Приазов'ї (1778-1780 рр.) / А. В. Гедьо // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII-XIX століття. – Вип. 4(5). – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1999. – С. 152–159.
5. Мазипчук М. Грецька громада в Україні: двадцять сім століть разом : Ресурсний центр Гурт [Електронний ресурс] / Максим Мазипчук. – 2013. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/news/recent/17573>
6. Михайлова Д. В. Ф. Хартахай – організатор мужской и женской Мариупольских гимназий во второй половине XIX в. / Д. В. Михайлова // Педагогика. – 2014. – № 2. – С. 102–106.
7. Павлова Г. О. Сучасне становище та функціональність діалектів греків Приазов'я / Г. О. Павлова // Східний світ. – 2007. – № 4. – С. 83.
8. Папуш І. А. Сартана: прошлое и настоящее (взгляд сквозь годы) 1778-2000 гг. / І. А. Папуш. – Маріуполь : ЗАО Газета «Приазовский рабочий», 2002. – 328 с.
9. Пашина Г. А. Реалізація освітніх потреб греків Приазов'я наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття / Г. А. Пашина // Українська державність: історія і сучасність: круглий стіл «20 років історичних студій в МДУ», круглий стіл «Історія грецьких сіл Приазов'я»: зб. матеріалів (2 грудня 2011 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2011. – С. 20–22.
10. Пономарьова І. С. Етномова ситуація серед греків українського Приазов'я / І. С. Пономарьова // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. праць. – К. : УНІСЕРВ. – 2002. – Вип. 13. – С. 59–62.
11. Римаренко Ю. І. Етнос, нація, держава: Україна у контексті світового етнодержавницького досвіду / Ю. І. Римаренко, М. М. Вівчарик та ін. – К., 2000. – 516 с.
12. Терентьєва Н. О. Греки в Україні / Н. О. Терентьєва // Енциклопедія історії України. – К., 2004. – Т. 2. – С. 189.

References

1. Bohatikova, O. V. (2011). Using sources of verbal history in studying repressive policy of Stalin's regime against Greek people in Pryazovie. *Ukrainska derzhavnist: Istoriia i suchasnist: kruhlyi stil "20 rokiv istorychnykh studii u MDU", kruhlyi stil "Istoriia hretskykh sil Pryazovia" : coll. of materials (2 December 2011)*. Ed. by K. V. Balabanov. Mariupol. 8–9. [in Ukrainian]
2. Volonys', V. S. (2011). The review of recourses on social history of Greeks in Priazovia in 19th century. *Ukrainska derzhavnist: Istoriia i suchasnist. Kruhlyi stil "Istoriia hretskykh sil Pryazovia": coll. of materials (2 December 2011)*. Mariupol. 12–14. [in Ukrainian]
3. Halalu, V. H. (2011). The woman's fate in a Greek settlement of Northern Priazovia. *Ukrainska derzhavnist: Istoriia i suchasnist: kruhlyi stil "20 rokiv istorychnykh studii u MDU", kruhlyi stil "Istoriia hretskykh sil Pryazovia" : coll. of materials (2 December 2011)*. Ed. by K. V. Balabanov. Mariupol. 15–16. [in Ukrainian]
4. Hedio, A. V. (1999). Settlement of the Crimean Greeks of Pryazovie (1778 – 1780). *Zapysky naukovo-doslidnoi laboratorii istorii Pivdennoi Ukrainy Zaporizkoho derzhavnogo universyty: Pivdenna Ukraina XVIII-XIX stolittia*. Issue 4 (5). Zaporizzia : RA "Tandem-U". 152–159. [in Ukrainian]
5. Mazypchuk, M. (2013). *The Greek community in Ukraine: twenty-seven centuries together*. Retrieved from : <http://gurt.org.ua/news/recent/17573/> [in Ukrainian]
6. Mykhailova, D. V. (2014). F. Khartakhai – the founder of Mariupol gymnasiums for male and female in the second half of the 19th century. *Pedahohika*, 2, 102–106. [in Ukrainian]
7. Pavlova, H. O. (2007). Modern state and functionality of Greek dialects in Pryazovie. *Skhidnyi svit*, 4. [in Ukrainian]
8. Papush, I. A. (2002). *Sartana: the past and the present (the view through years) 1778-2000*. Mariupol : ЗАО Hazeta "Priazovkiy rabochiy". [in Ukrainian]
9. Pashyna, H. A. (2011). Implementation of educational needs of Greeks in Pryazovie at the end of 20th – the beginning of 21st centuries. *Ukrainska derzhavnist: istoria i suchasnist: kruhlyi stil "20rokiv istorychnykh studii u MDU", kruhlyi stil "Istoriia hretskykh sil Pryazovia" : coll. of materials (2 December 2011)*. Ed. by K.V. Balabanov. Mariupol. 20-22. [in Ukrainian]
10. Ponomariova, I. S. (2002). Ethnic and language situation among the Greeks of Ukrainian origin in Pryazovie. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy: coll. of scientific works*. Kyiv : UNISERV. Issue 13. 59 – 62. [in Ukrainian]
11. Rymarenko, U. I., Vivcharyk, M. M. et al (2000). *Ethnos, nation, state : Ukraine in the context of the world ethno-state experience*. Kyiv. [in Ukrainian]
12. Terentieva, N. O. (2004). *Greeks in Ukraine*. In : Encyclopedia of Ukrainian History. Kyiv. Vol.2. 189. [in Ukrainian]
13. Shvedniuk, E. (2009). History of Greek settlements in Donbas. folk traditions of Greeks in Pryazovie.

13. Шведнюк Е. Історія грецьких поселень в Донбасі. Фольклорні традиції греків Приазов'я / Ельвіра Шведнюк // Гуманітарні та соціальні науки: матеріали І міжнародної конференції молодих вчених HSS-2009 (14-16 травня 2009 року, Львів, Україна). – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – С. 57–59.

Humanitarni ta sotsialni nauki: proceedings of I International conference of young researchers of HEI-2009, 14 – 16 May 2009, Lviv. Lviv : Publishing of National University "Lviv Polytechnic". 57-59. [in Ukrainian]

Рецензент: Молодиченко В.В.– д.філософ.н., професор

Відомості про автора:

Лук'янова Сніжана Олегівна
snezhanna-lukyanova@mail.ru
Класичний приватний університет
вул. Жуковського, 70-б, м. Запоріжжя, 69002, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1639>

*Матеріал надійшов до редакції 09.11.2016 р.
Прийнято до друку 09.12.2016 р.*

Information about the authors:

Lukianova Snizhana Olehivna
snezhanna-lukyanova@mail.ru
Classical Private University
70-b Zhukovs'koho St., Zaporizhia, 69002, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1639>

*Received at the editorial office 19.11.2016.
Accepted for publishing 09.12.2016.*